

**СРПСКА УМЕТНОСТ
У СРЕДЊЕМ ВЕКУ**

- Српска уметност је створена у унутрашњим областима Балкана, а њена историја започиње досељавањем Словена, односно Срба у VII веку.
- Подручје Балканског полуострва се тада налазило под политичким и културним утицајем Византије, што је пресудно утицало на карактер српске уметности.
- Почетни облици се развијају на етничкој периферији српског подручја, на источној обали Јадрана, између Сплита и Драча, под утицајем уметности Западне Европе (Романика).
- Премештањем тежишта политичког живота Срба у брдовите пределе Рашке, око 1160. године, стварају се услови за формирање нове српске уметности која ће бити знатно самосталнија.
- Српска средњовековна уметност у свом монументалном облику настаје под окриљем моћне династије Немањића, као оригинална творевина јединственог визуелног израза настала у синтези утицаја Запада и Истока.

ПРЕДНЕМАЊИЋКИ ПЕРИОД (IX – XII ВЕК)

- Почетком IX века формирана је најстарија српска држава у унутрашњости Балкана – **Рашка**, док у XI веку долази до уједињења мањих српских држава у Захумљу, Травунији и Дукљи у јединствену **Зету**.
- На Приморју и у његовом залеђу градови су били политички и верски зависни од Византије (Љеш, Скадар, Дукља, Бар, Будва, Котор, Дубровник, Стон, Сплит, Солин, Трогир, Задар, Пула и Пореч), али је и римска црква успела да учврсти свој положај оснивањем Барске надбискупије 1067. године, све док није пала у српске руке крајем XII века.
- У српским областима Дукљи и Зети, јавља се архитектонски облик тробродне базилике, док се бележе и облици уписаног крста међу најстаријим решењима IX века. Од тог времена, српска уметност се више оријентише ка истоку и Византији, попримајући оријенталне одлике.

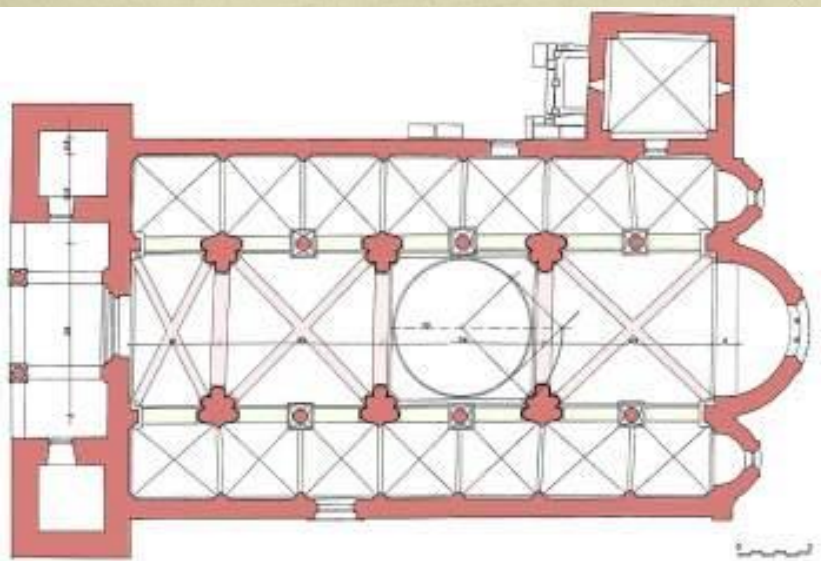

**ЦРКВА СВ. АПОСТОЛА ПЕТРА И ПАВЛА У СТАРОМ РАСУ
(НОВИ ПАЗАР), IX-X ВЕК**

ОСТАЦИ СТАРОГ БАРА

**XI-XII ВЕК ПОД ЗЕТСКИМ
ВЛАДАРИМА, 1184. ГОДИНЕ
ОСВАЈА ГА СТЕФАН
НЕМАЊА**

**КАТЕДРАЛА СВ. ТРИПУНА У
КОТОРУ, 1166. ГОДИНЕ (ПОД
ЗЕТСКО-ДУКЉАНСКИМ
ВЛАДАРИМА, 1186. ГОДИНЕ
ОСВАЈА ГА СТЕФАН
НЕМАЊА И ПРИПАЈА
РАШКОЈ**

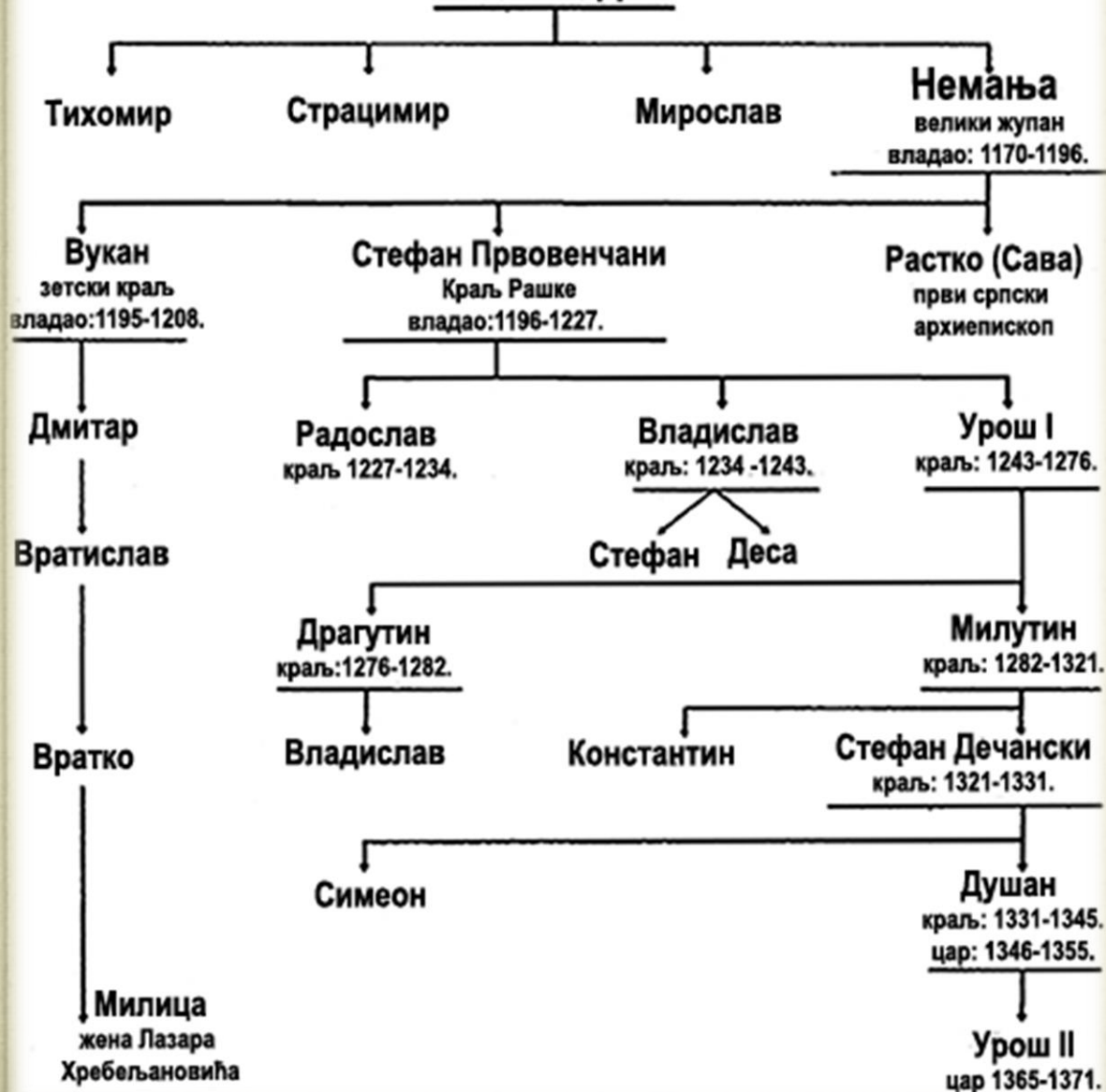

ДОБА НЕМАЊИЋА (XII - XIV ВЕК)

- Почетак епохе династије Немањића везује се за јачање прве српске жупе – **Рашке**, чији су владари, велики жупани, кренули да предводе ратове против Византије, у циљу осамостаљења српских територија
- У последњим деценијама XII века, велики жупан Стефан Немања (1166/68-1196), уздиже се као најмоћнији српски владар, оснивајући престоницу своје државе у Старом Расу (Нови Пазар) - темељ потоње српске краљевине односно Царства у XIV веку
- Крајем XII века Стефан Немања креће да гради своје прве задужбине, цркву Светог Ђорђа у Будимљу код Берана, затим Богородичину и цркву Светог Николе у Топлици, као и међу њима несумњиво најзначајнију цркву **Ђурђеви Ступови** (Светог Ђорђа) у Расу код Новог Пазара, чија изградња је завршена 1171. године.

Генеалогичка породица Немањића

Завида

**СРПСКО ЦАРСТВО У
ДОБА ДУШАНА, ОКО
1355. ГОДИНЕ**

МИРОСЛАВЉЕВО ЈЕВАНЂЕЉЕ

- Најзначајнији ћирилични споменик српско-словенске писмености XII века. Настао је у Котору око 1185. године по наруџбини захумског кнеза Мирослава, брата Стефана Немање, за потребе његове задужбине, цркве Светог Петра и Павла у Белом Пољу на Лиму, касније седишта Хумске епархије.
- Упоредо су заступљена два правописа: зетско-хумски и рашки, а превод је грчког јеванђелистара цариградске цркве Св. Софије. Познат је један од аутора - писар Глигорије „дијак“ (ђак), који је довршио и украсио овај рукопис, писан на пергаменту, са око 300 минијатура и иницијала у боји и злату.
- До 1896. Мирослављево јеванђеље се налазило у Хиландару, када је поклоњено краљу Александру Обреновићу приликом посете Атосу. Данас је у Народном музеју у Београду а од 2005. године је на Унесковој листи „Памћење света.“

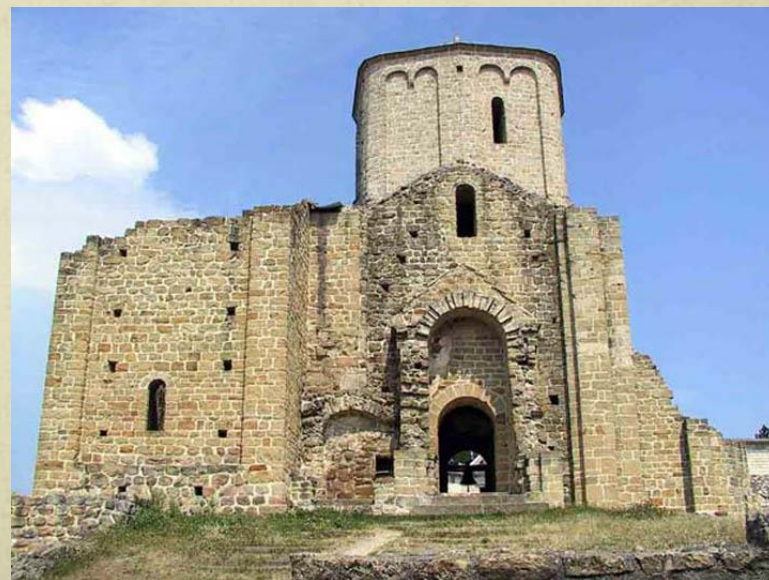
МИРОСЛАВЪЕВО ЈЕВАНЂЕЉЕ,
ИЛУМИНИРАНИ РУКОПИС, ОКО 1185. ГОДИНЕ

**МИРОСЛАВЪЕВО ЈЕВАНЂЕЉЕ,
ИЛУМИНИРАНИ РУКОПИС, ДЕТАЉИ,
ОКО 1185. ГОДИНЕ**

**ЦРКВА СВ. ЂОРЂА (ЂУРЂЕВИ
СТУПОВИ) У СТАРОМ РАСУ,
1171. ГОДИНЕ**

- Ђурђеви Ступови су изграђени карактеристичним стилем који представља јединствену синтезу две градитељске концепције Средњег века, византијске и романичке архитектуре.
- Црква припада типу једнобродних грађевина са куполом и три основна дела – припратом, наосом и олтаром. Са северне и јужне стране придодати су бочни вестибили, док су са запада две моћне троспратне куле које фланкирају улаз у цркву. Овај елемент, преузет из романичке (приморске) традиције, управо је и донео цркви карактеристичан назив *Ђурђеви Ступови* (куле).
- Ђурђеви Ступови имају специфично место у формирању **РАШКОГ** стила српске архитектуре, као грађевина којом започиње ова стваралачка епоха.

ХРОНОЛОГИЈА СРПСКЕ СРЕДЊЕВЕКОВНЕ УМЕТНОСТИ

- **РАШКИ СТИЛ** (око 1170-1296) – *златно доба српског сликарства или монументални стил XIII века*
- **СРПСКО-ВИЗАНТИЈСКИ СТИЛ** (крај XIII – последње деценије XIV века)
- **МОРАВСКИ СТИЛ** (1371-1459)

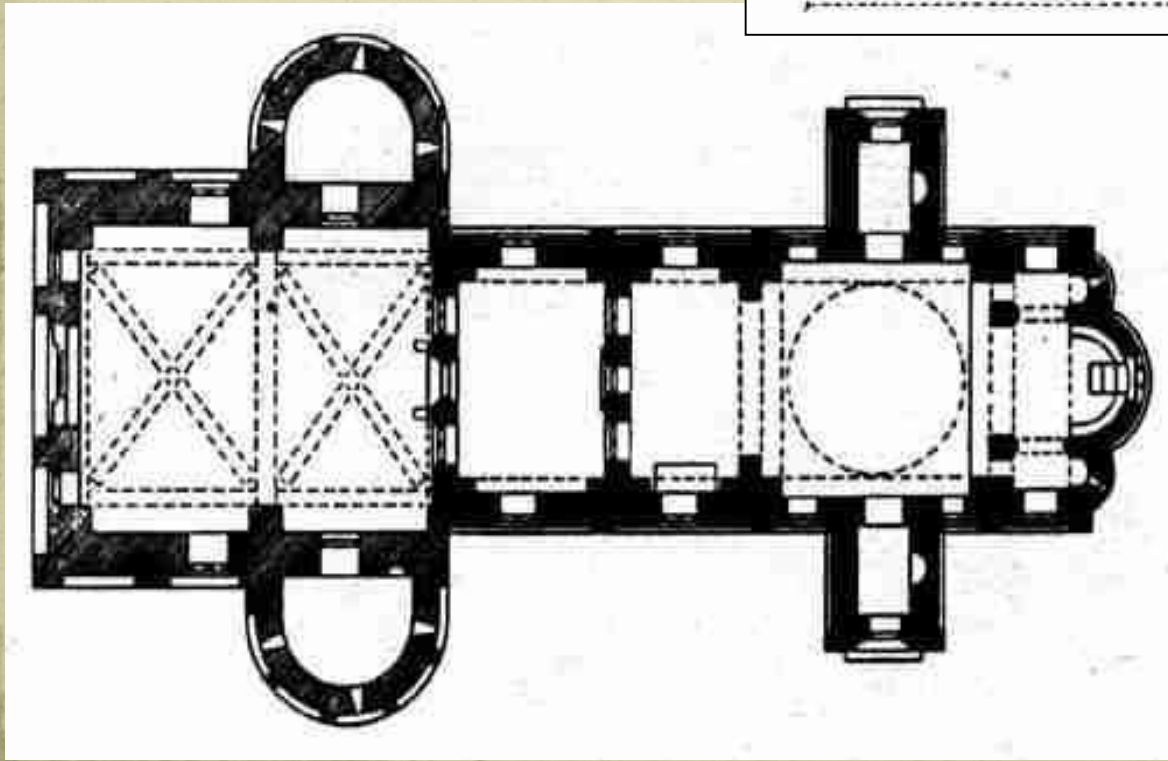
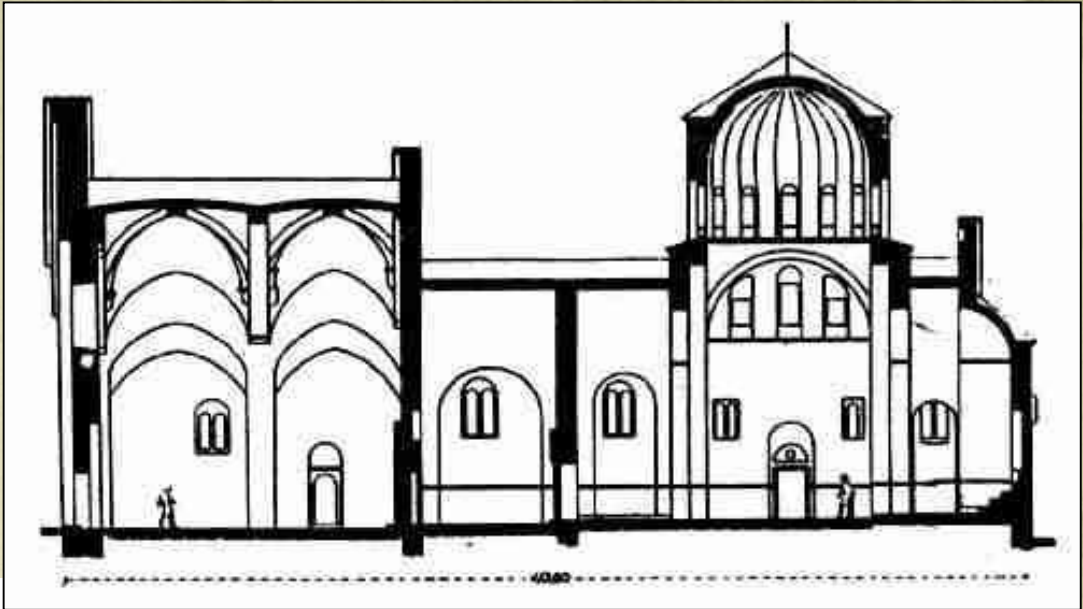
РАШКИ СТИЛ (1170-1296)

- Добио назив по реци Рашки, око које је гравитирала тадашња држава а представља оригинални домет Срба у архитектури црквених објеката
- Основна карактеристика овог стила је **једнобродна засведена грађевина са једним кубетом**. Са западне стране се налази припрата, док се са јужне и северне налазе нижа одељења, обично певнички трансепти и параклиси (**ЛАЖНА ТРОБРОДНОСТ**)
- Спољашња обрада црквених грађевина је извршена у романичком стилу, што указује на директне везе са мајсторима из градова на источној обали Јадрана (Котор, Дубровник итд.) која се налазила под контролом Немањића
- Најзначајнија архитектонска остварења рашког стила су задужбине владара династије Немањића: Студеница, Хиландар, Жича, Милешева, Морача, Пећка Патријаршија (храм Светих Апостола), Сопоћани и Градац

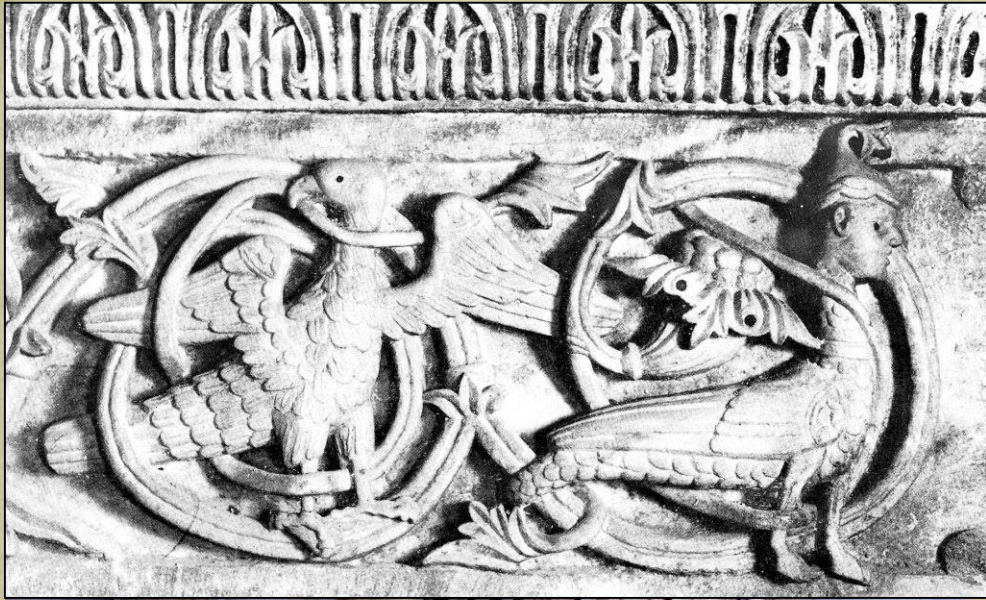

**МАНАСТИР СТУДЕНИЦА
(ЦРКВА БОГОРОДИЧИНОГ
УСПЕЊА), 1183-1196.
ГОДИНЕ**

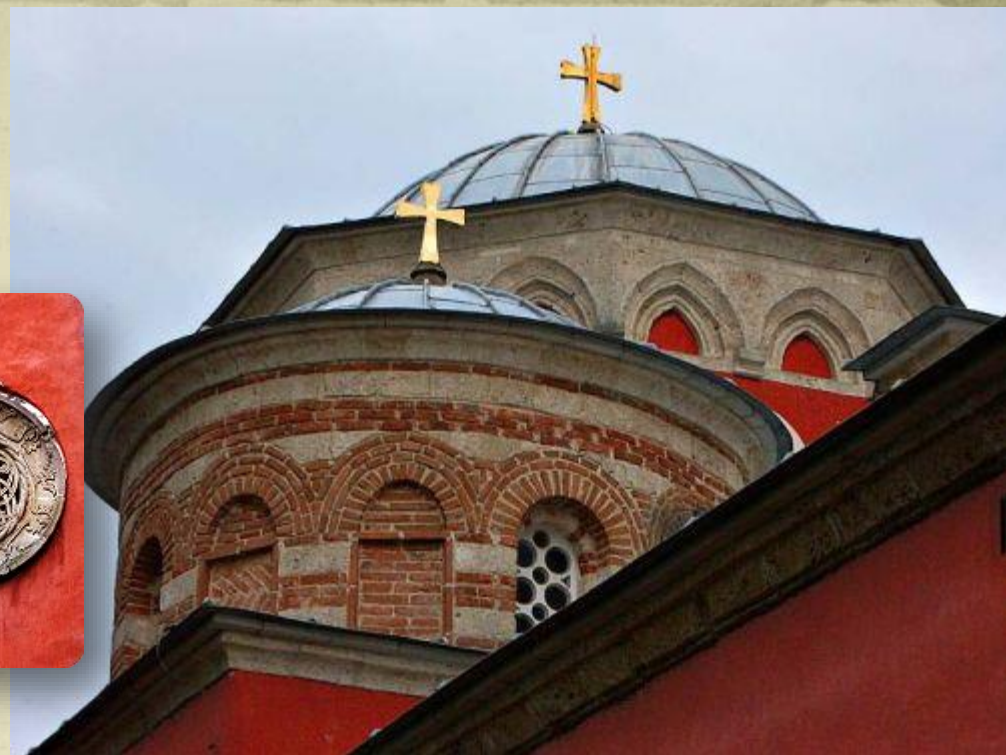

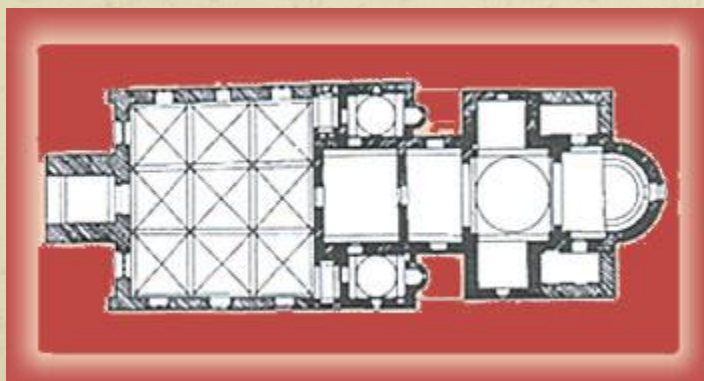
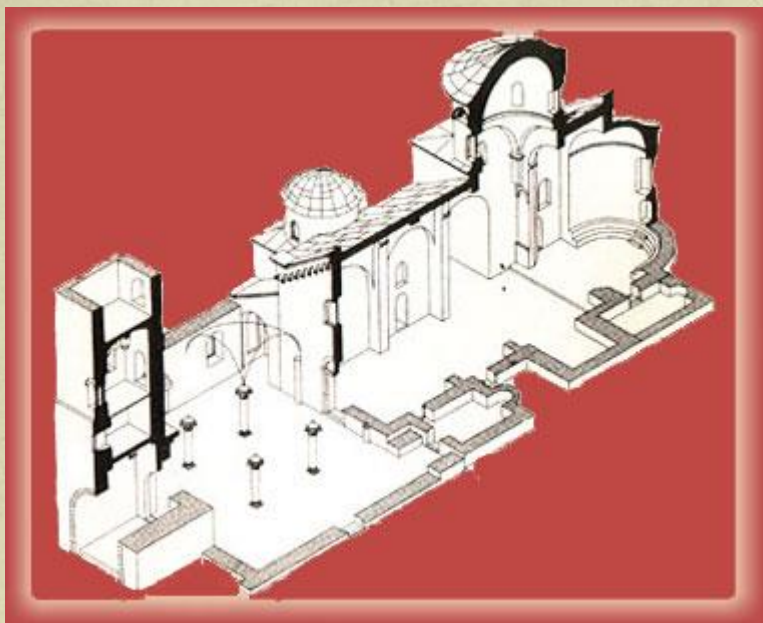

**МАНАСТИР ЖИЧА
(ЦРКВА ХРИСТОВОГ
ВАЗНЕСЕЊА),
1210-1220. ГОДИНЕ**

- **КТИТОР СТЕФАН ПРОВОЕНЧАНИ ЈЕ ТУ КРУНИСАН**
- **СЕДИШТЕ ПРВЕ СРПСКЕ АРХИЕПИСКОПИЈЕ НА ЧЕЛУ СА СВЕТИМ САВОМ (1219)**

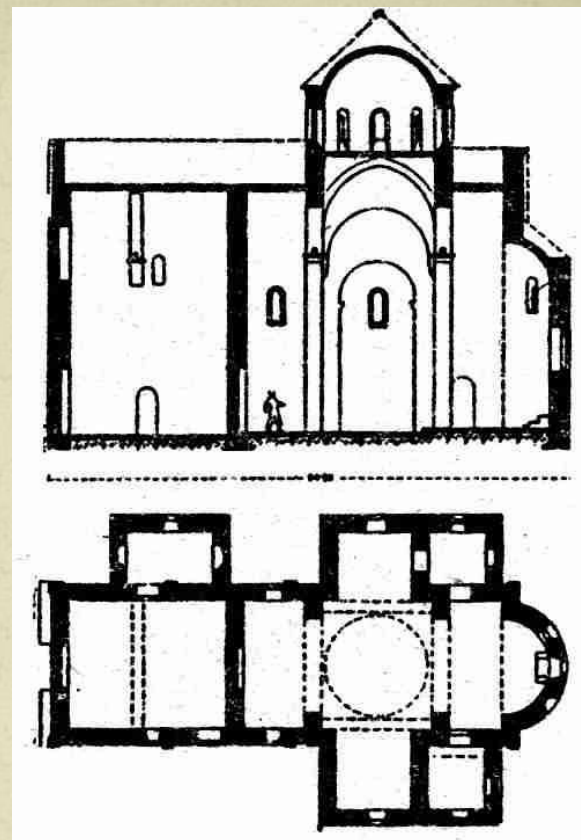

**ПРЕСЕК И ОСНОВА
МАНАСТИРА ЖИЧЕ**

**МАНАСТИР
МИЛЕСHEВА,
1234-1236. ГОДИНЕ**

**ЗАДУЖБИНА КРАЉА
ВЛАДИСЛАВА УЗ
ПАТРОНАТ СВЕТОГ
САВЕ, ЊЕГОВ
МАУЗОЛЕЈ (ТУ ЈЕ
САХРАЊЕН 1235.)**

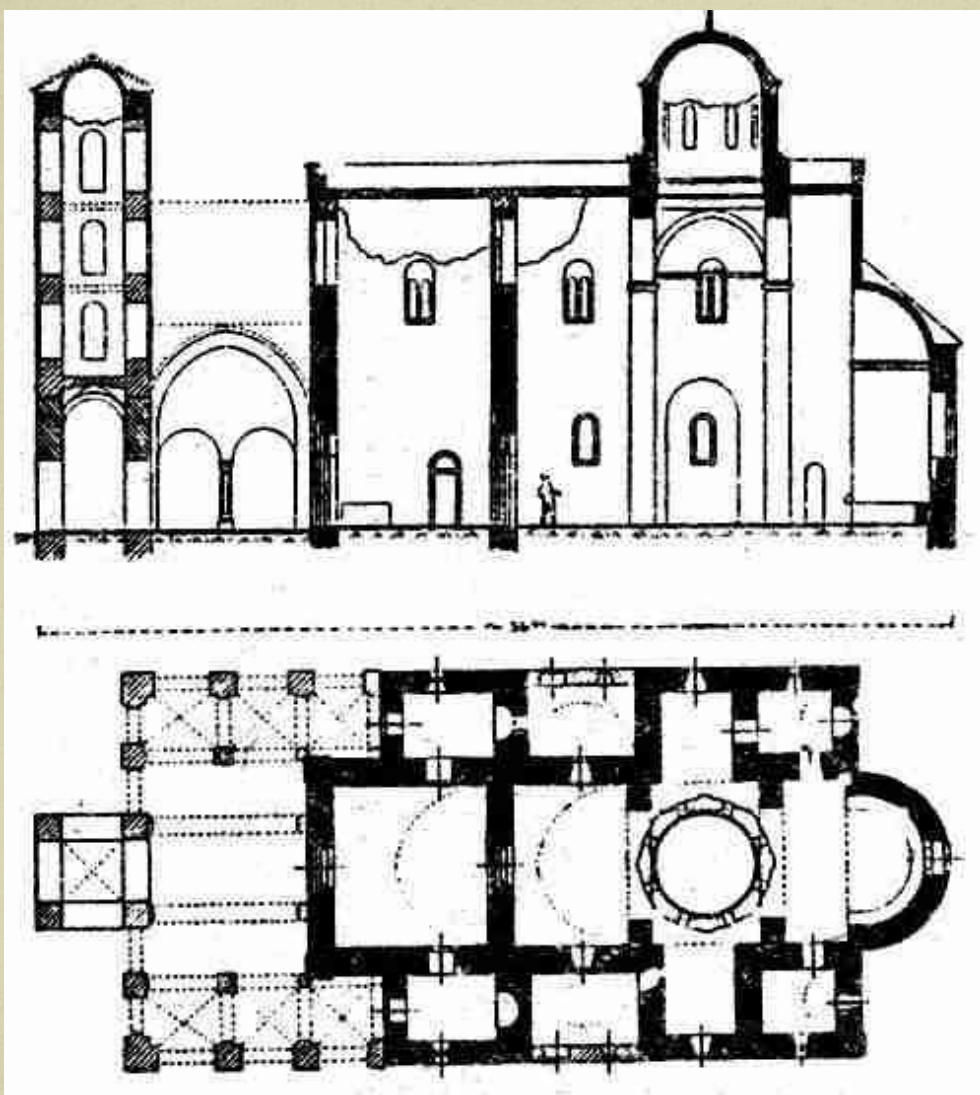

**МАНАСТИР МОРАЧА (ЦРКВА УСПЕЊА БОГОРОДИЦЕ), 1252.
ГОДИНЕ (ЗАДУЖБИНА КНЕЗА СТЕФАНА, ВУКАНОВОГ
СИНА И УНУКА СТЕФАНА НЕМАЊЕ) – ЖИВОПИС НА
ФАСАДИ ИЗ XVII ВЕКА**

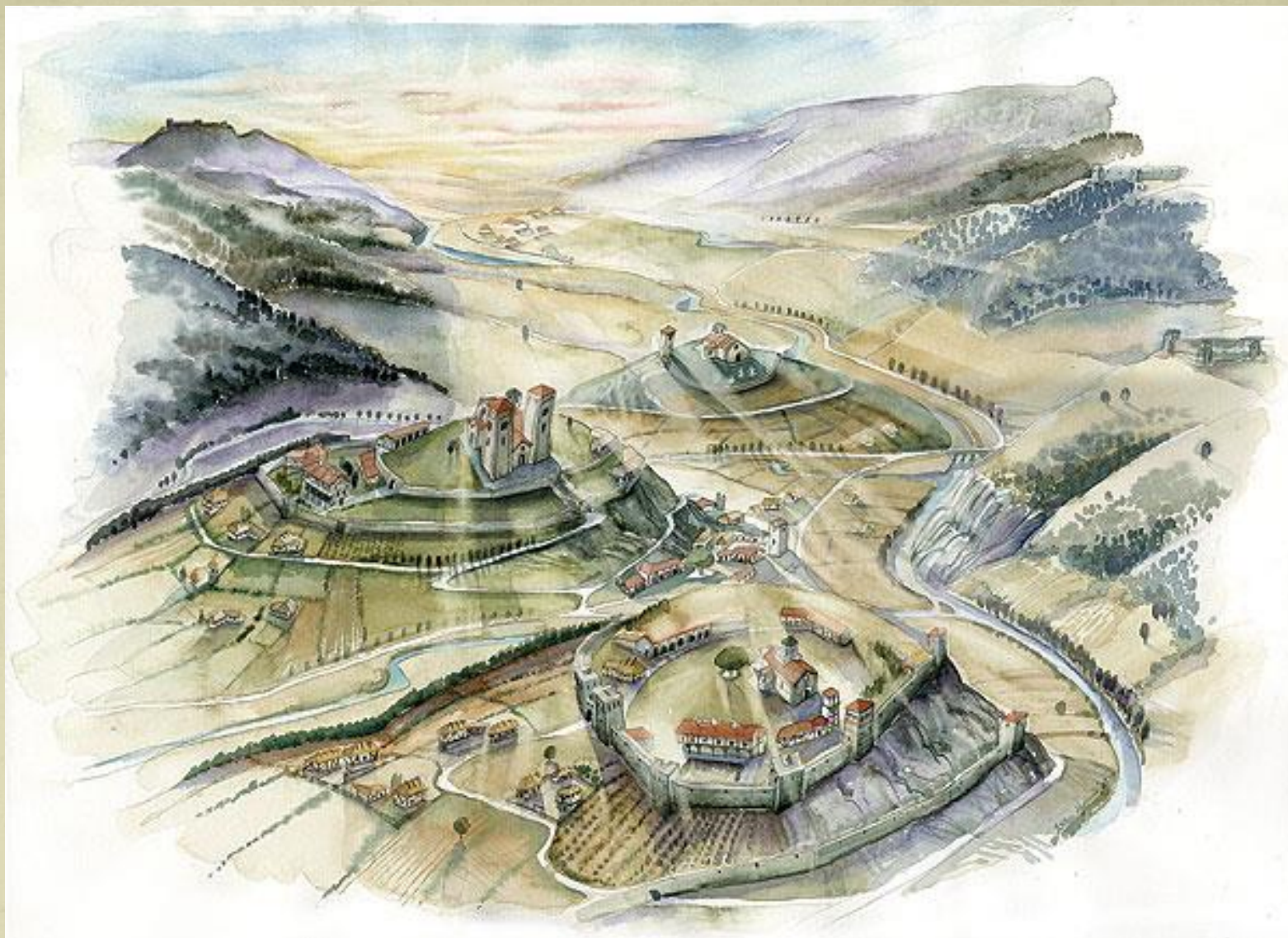

**МОНАСТИР СОПОЋАНИ (ЦРКВА СВЕТЕ ТРОЈИЦЕ),
1258-1270. ГОДИНЕ (ЗАДУЖБИНА КРАЉА УРОША I)**

**“ЛАЖНА
ТРОБРОДНОСТ”**

СТАРИ РАС (ПЕТРОВА ЦРКВА, ЂУРЂЕВИ СТУПОВИ И СОПОЃАНИ) – НА УНЕСКОВОЈ ЛИСТИ КУЛТУРНЕ БАШТИНЕ ОД 1979. ГОДИНЕ

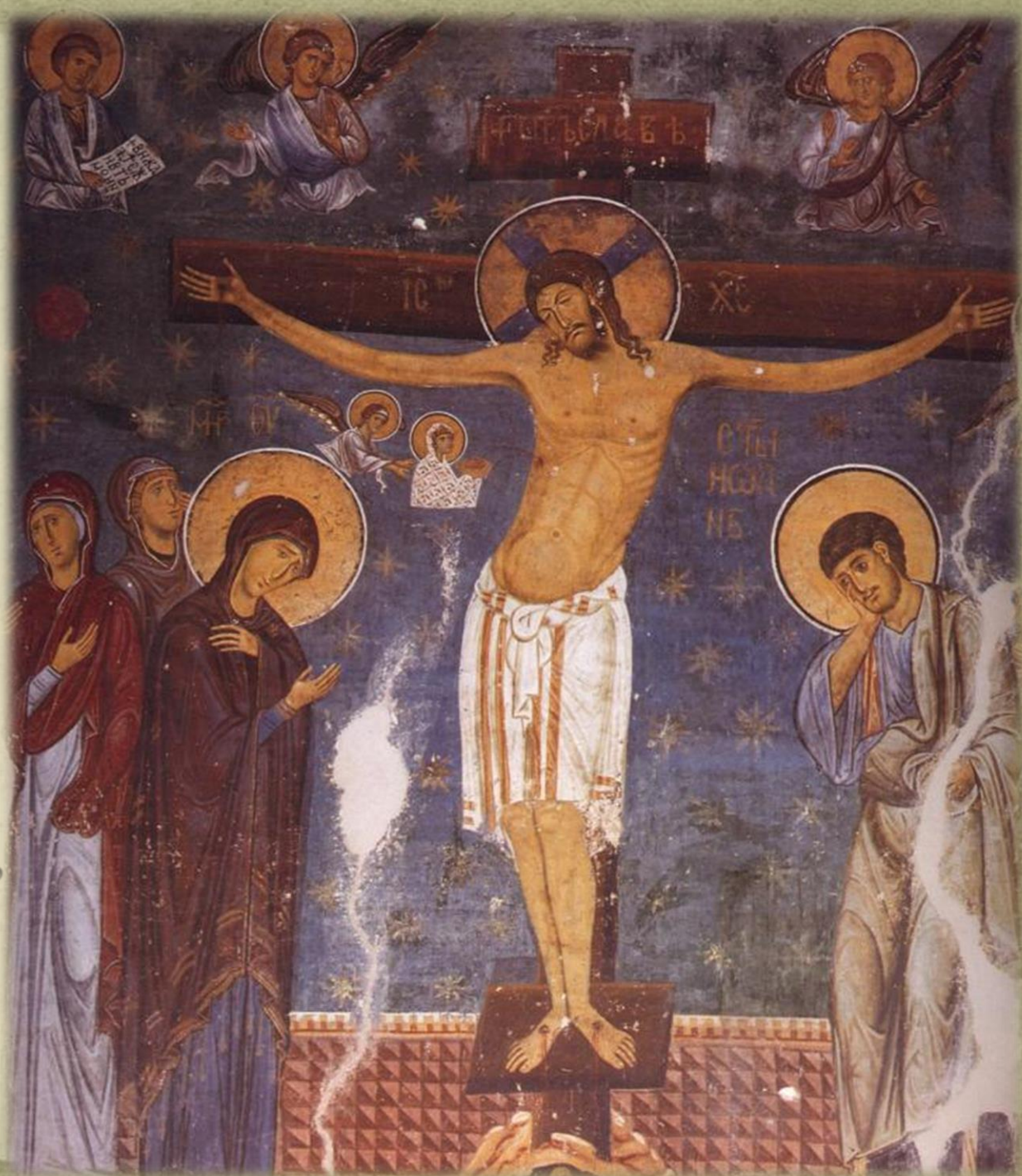
**МАНАСТИР ГРАДАЦ (ЦРКВА
БЛАГОВЕШТЕЊА
ПРЕСВЕТЕ БОГОРОДИЦЕ),
КРАЈ XIII ВЕКА
(ЗАДУЖБИНА И МАУЗОЛЕЈ
ЈЕЛЕНЕ АНЖУЈСКЕ)**

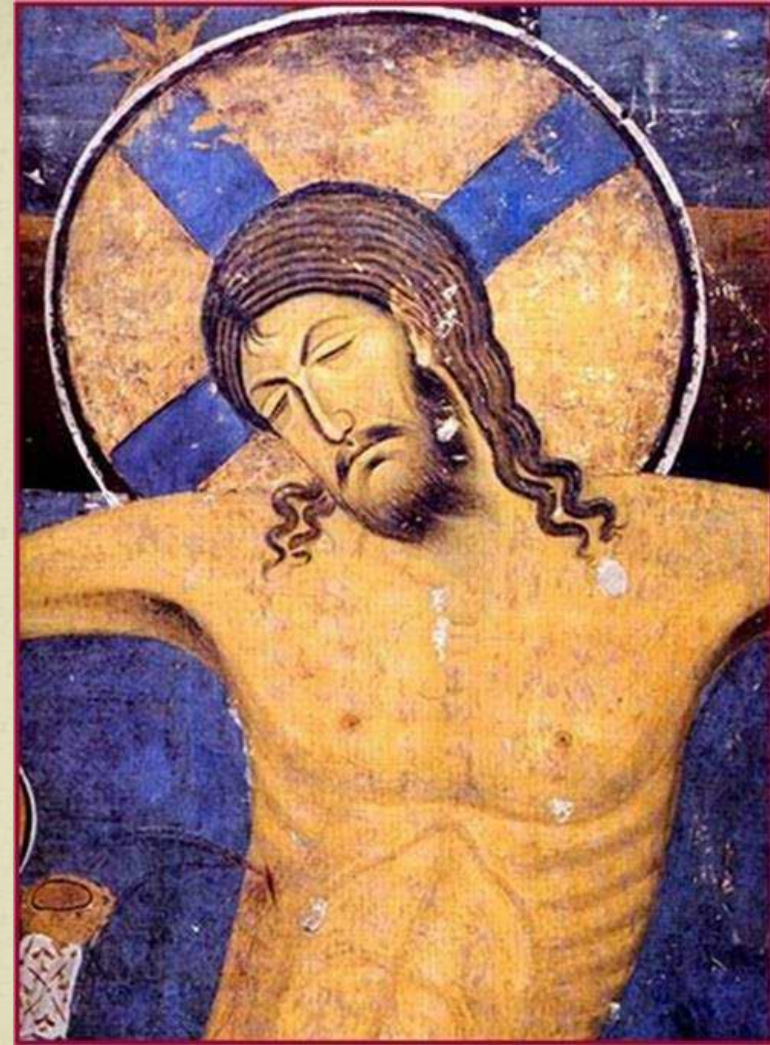
**УТИЦАЈИ ГОТИКЕ У
СРПСКОЈ АРХИТЕКТУРИ –
ТЕЖЊА КА ВИСИНИ И
ПРИМЕНА
ПРЕЛОМЉЕНОГ ЛУКА У
ДЕКОРАТИВНИМ
ЕЛЕМЕНТИМА**

ЗЛАТНО ДОБА СРПСКОГ СЛИКАРСТВА: XIII ВЕК

- Епоха од Стефана Немање до краља Милутина назива се **“Златно доба српског сликарства”** и односи се на сликарство српских манастира рашког стила током XIII века
- Као својеврстан почетак, узима се живопис Студенице (1208-1209), док његов крај, а уједно и врхунац, чини сликарство Сопоћана (1263-1268)
- Основну одлику сликарства овог периода чине монументалност композиција и пластичност ликова, а оно се највише од свог стваралаштва у тадашњој Европи, приближило традицији класичне уметности и хеленистичком идеалу лепоте
- Композиције су великих размера али смирене, лица и фигуре су издужени, а очи, као прозори душе, увећане, док су покрети уздржани и хармонични

**ХРИСТОВО РАСПЕЋЕ,
БОГОРОДИЧИНА
ЦРКВА, МАНАСТИР
СТУДЕНИЦА,
1208-1209. ГОДИНА**

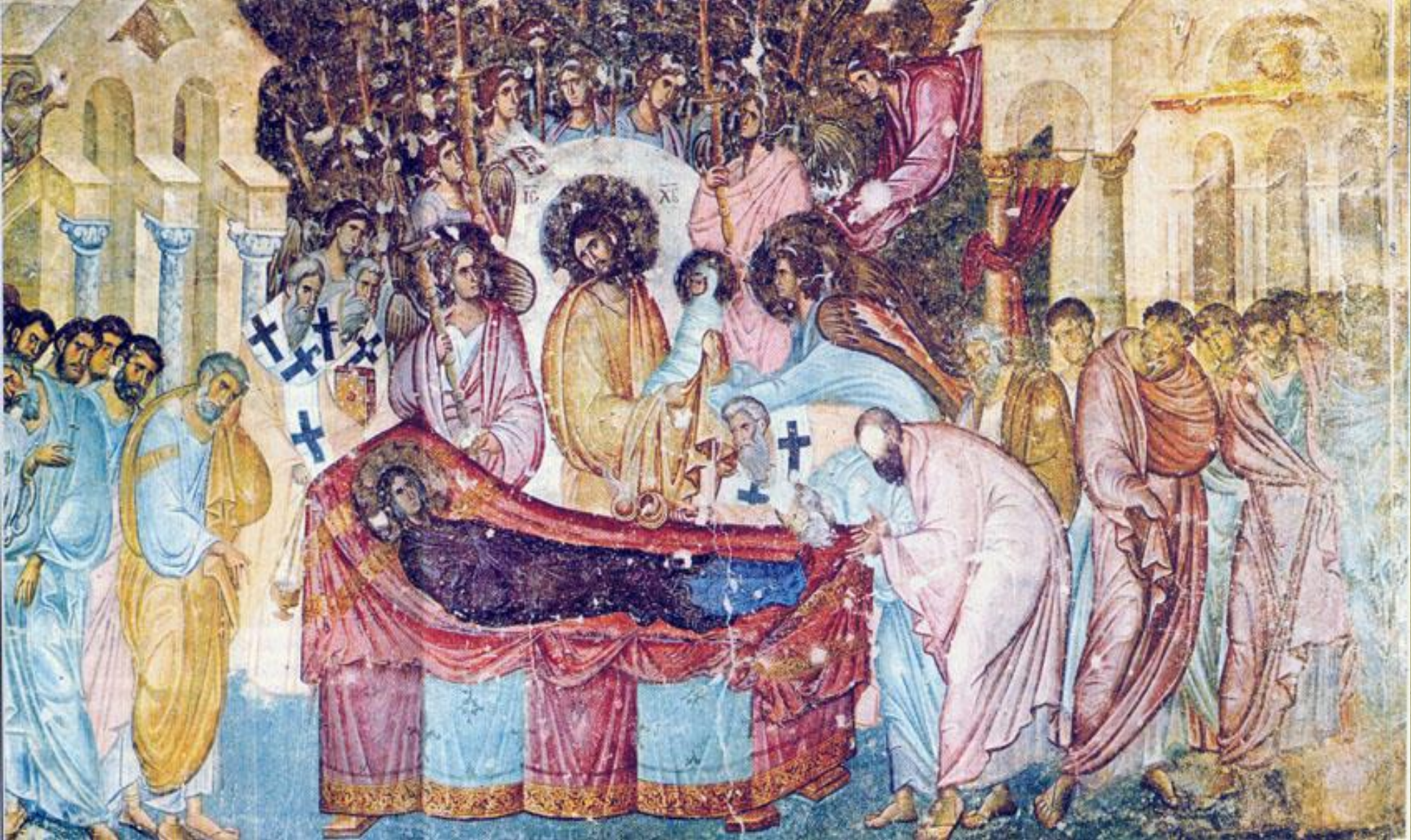

**БЕЛИ АНЂЕО, ДЕО СЦЕНЕ
МИРОНОСИЦЕ НА
ХРИСТОВОМ ГРОБУ,
ЦРКВА ХРИСТОВОГ
ВАЗНЕСЕЊА, МАНАСТИР
МИЛЕШЕВА, XIII ВЕК**

**УСПЕЊЕ БОГОРОДИЦЕ, ЦРКВА СВЕТЕ ТРОЈИЦЕ,
МАНАСТИР СОПОЋАНИ, 1263-1268. ГОДИНА**

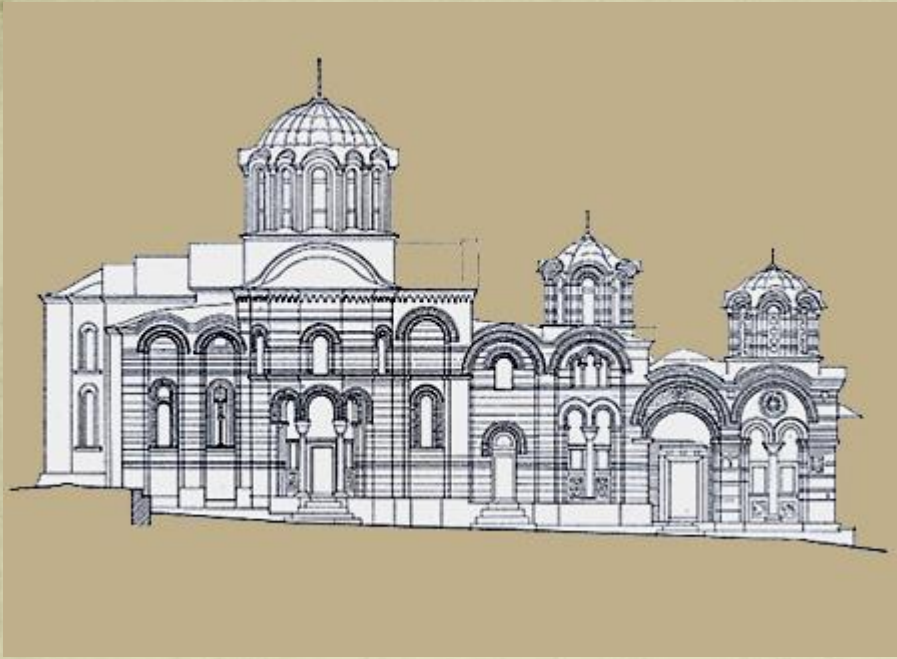
СРПСКО-ВИЗАНТИЈСКИ (ВАРДАРСКИ) СТИЛ

- Обухвата временски период од краја XIII до краја XIV века и географски простор Метохије, Косова и северне Македоније
- Сам стил се назива Вардарски по реци Вардару у чијем се сливу налази већина цркава, односно Византијски стил због чињенице да су за узор узимане византијске грађевине
- Његову основну карактеристику представља **црква уписаног крста са једним или пет кубета (купола)**, док се са западне стране налази припрата
- Спољашња обрада грађевина је извршена у византијском стилу: комбинација сивог (жућкастог) камења и опеке који су поређани тако да стварају украсне шаре на фасади
- Најрепрезентативнији архитектонски споменици вардарског стила су: Хиландар, Старо Нагоричино, Богородица Љевишка, Краљева црква у Студеници, Пећка Патријаршија, Лесново, Грачаница и Бањска

**ЦРКВА ВАВЕДЕЊА БОГОРОДИЦЕ,
КАТОЛИКОН МОНАСТИРА
ХИЛАНДАР, 1293. ГОДИНА**

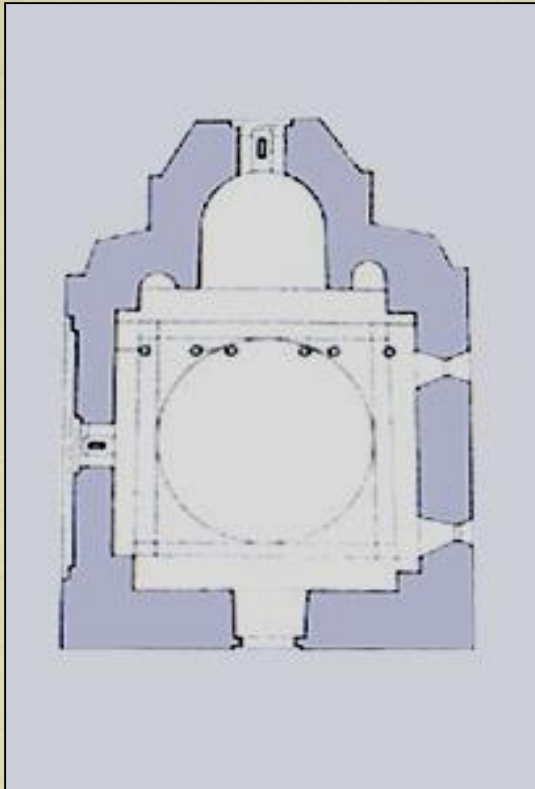

**КРАЉЕВА ЦРКВА,
МАНАСТИР СТУДЕНИЦА,
1314. ГОДИНА**

КРАЉЕВА ЦРКВА, МАНАСТИР СТУДЕНИЦА, 1314. ГОДИНА

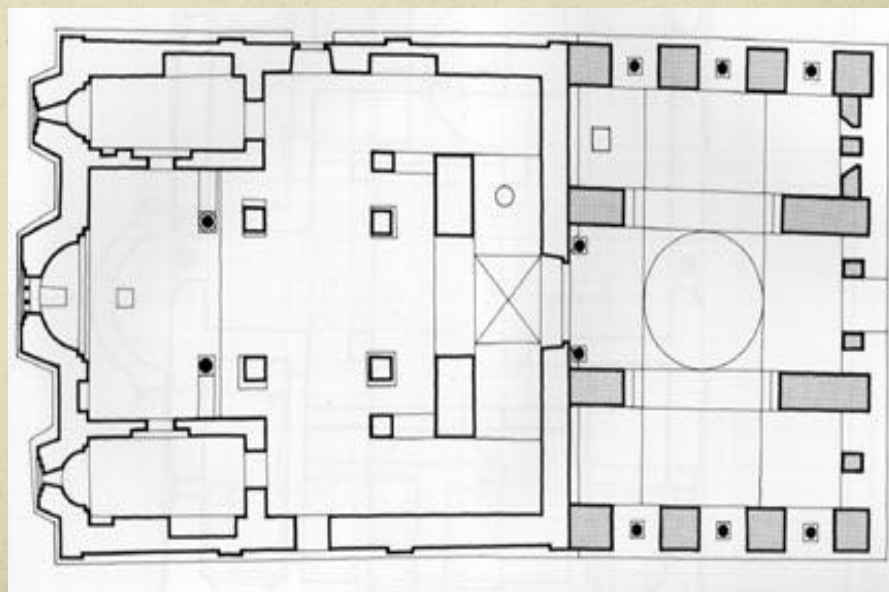

ЦРКВА УСПЕЊА БОГОРОДИЦЕ, МАНАСТИР ГРАЧАНИЦА, 1321.

**ЦРКВА УСПЕЊА
БОГОРОДИЦЕ, МАНАСТИР
ГРАЧАНИЦА, 1321.
ДУПЛИ УПИСАНИ КРСТ,
ВРХУНАЦ СРПСКО-
ВИЗАНТИЈСКОГ СТИЛА У
АРХИТЕКТУРИ**

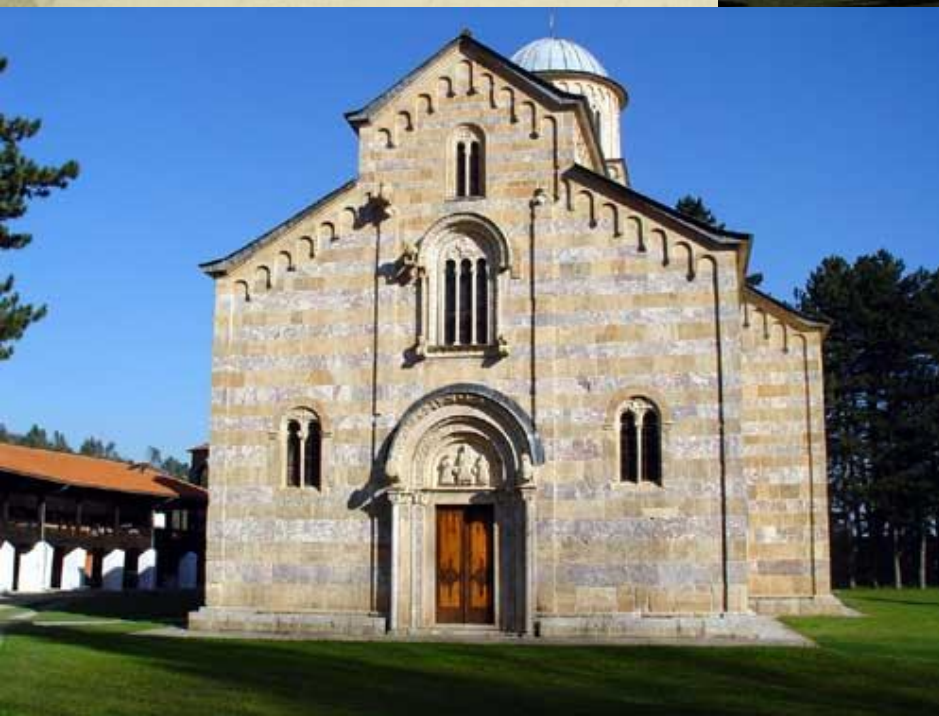
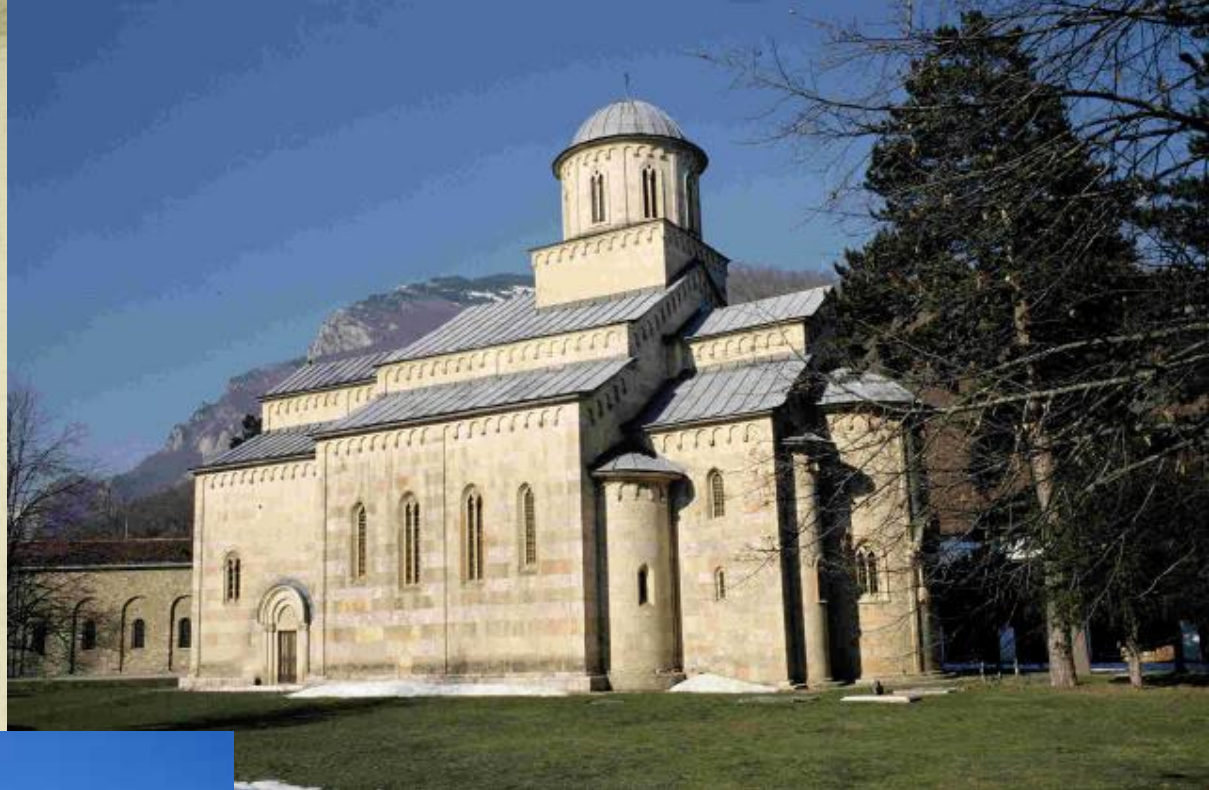
**ЦРКВА СВ. СТЕФАНА, МАНАСТИР БАЊСКА КОД ЗВЕЧАНА,
1313-1317. (МАУЗОЛЕЈ КРАЉА МИЛУТИНА, ЗИДАН У РАШКОМ
СТИЛУ ПО УГЛЕДУ НА СТУДЕНИЦУ)**

**ЦРКВА ХРИСТА
ПАНТОКРАТОРА,
МАНАСТИР ВИСОКИ
ДЕЧАНИ КОД ПЕЊИ,
1330-1335. (СТЕФАН
ДЕЧАНСКИ И СТЕФАН
ДУШАН)**

- ПЕТОБРОДНА
БАЗИЛИКА СА
КУПОЛОМ И
ТРОБРОДНИМ
НАРТЕКСОМ

- МАЈСТОР ФРА ВИТА ИЗ
КОТОРА (УТИЦАЈИ
ГОТИКЕ)
- ДУЖИНА 36, ВИСИНА 30
МЕТРА – “ВИСОКИ
ДЕЧАНИ”

СЛИКАРСТВО СРПСКО-ВИЗАНТИЈСКОГ СТИЛА

- Освајања краља Милутина и његов брак са византијском принцезом Симонидом, створили су услове да се око 1300. године пренесу нови утицаји Ренесансе Палеолога, посебно видљиви у појави сликарске нарације (сцене повезане као прича, прати се ток догађаја), као и опадању монументалности са потенцирањем драматичних и експресивних детаља
- Током ове епохе стварали су најпознатији уметници Михајло и Евтихије (Милутинови дворски сликари), чија су дела успоставила равнотежу између тематског богатства и формалних решења, са уздржаним фигурама смирених гестова
- Примењивана је и инверзна перспектива да би се нагласио главни догађај, као и архитектонска или пејзажна кулиса испред које се одвијала радња, тако да се овај период српског сликарства назива и „класицистичким“

МАЈСТОРИ МИХАЈЛО И ЕВТИХИЈЕ

СЛИКАРСТВО КРАЉЕВЕ
ЦРКВЕ, МАНАСТИР
СТУДЕНИЦА, 1314.
ГОДИНА

**КРАЉ МИЛУТИН И
КРАЉИЦА СИМОНИДА,
КТИТОРСКИ ПОРТРЕТИ У
МАНАСТИРУ ГРАЧАНИЦА,
ОКО 1321. ГОДИНЕ**

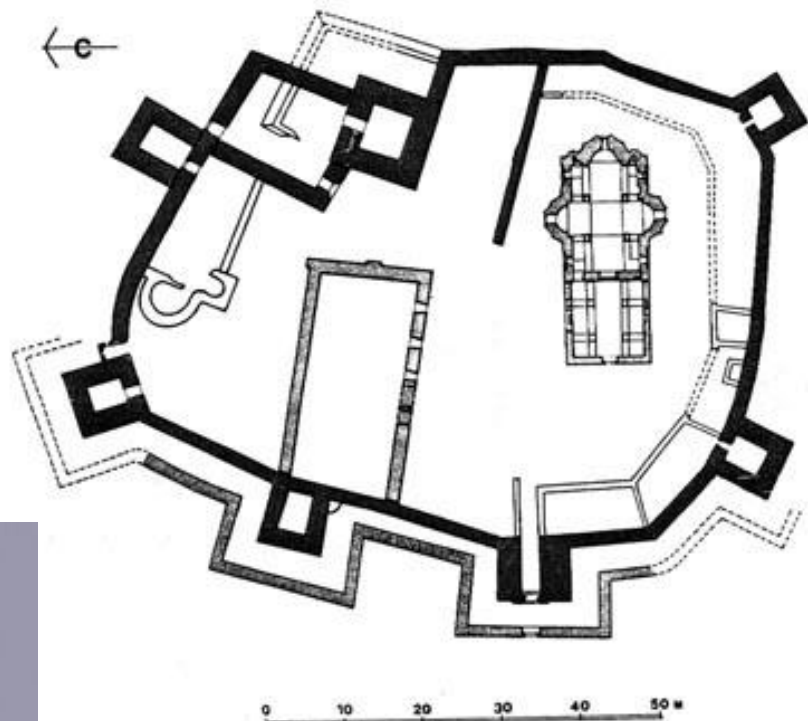

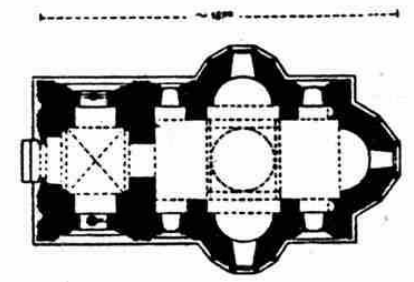
**ЖИВОПИС МАНАСТИРА ВИСОКИ ДЕЧАНИ,
ДОВРШЕН ОКО 1350. ГОДИНЕ**

МОРАВСКИ СТИЛ

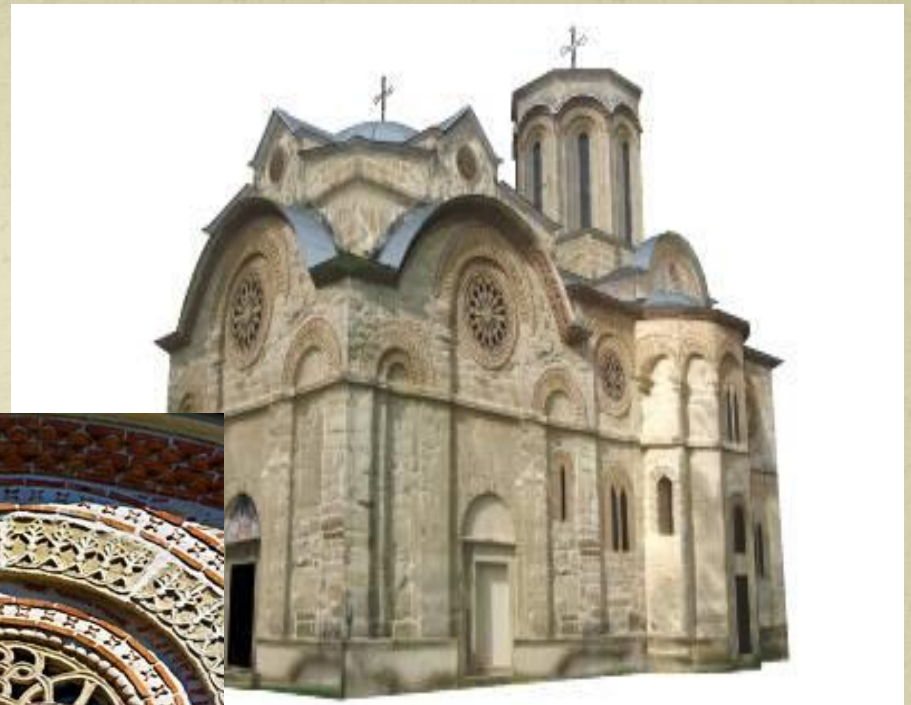
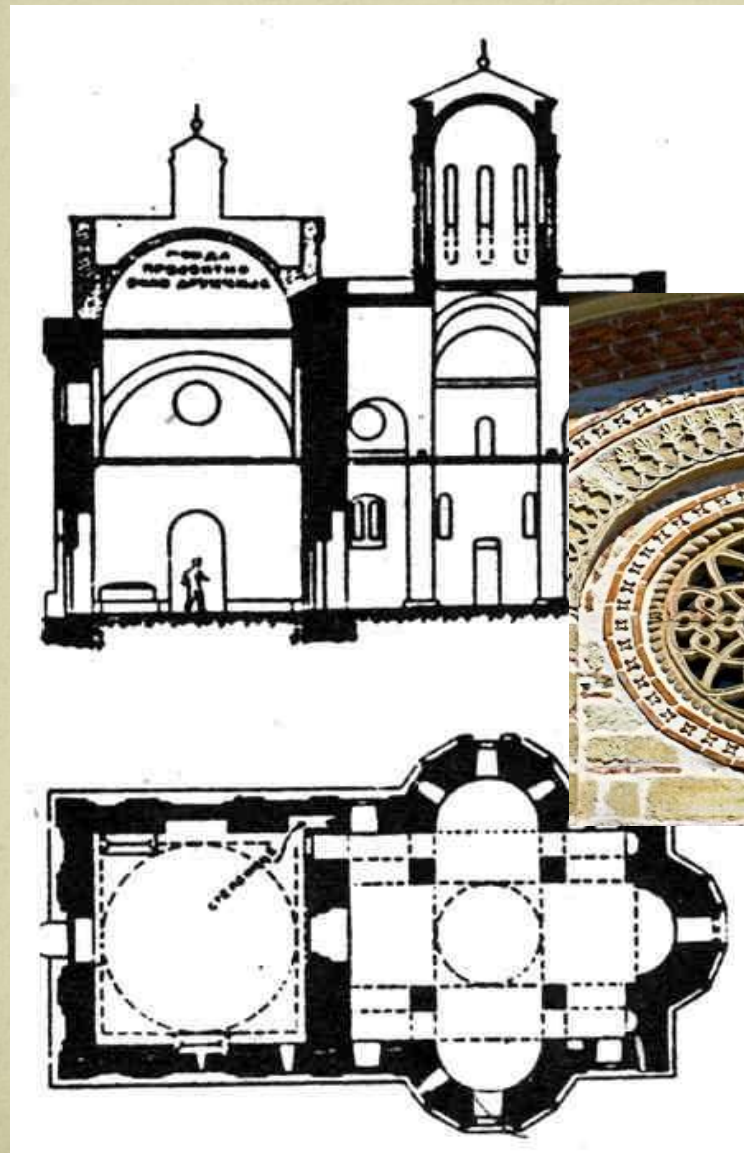
- Обухвата временски период од седме деценије XIV (често се као преломни догађај узима Маричка битка 1371) до 1459. године односно до пада Србије под османлијску власт, док сам почетак епохе означава Лазарево подизање Раванице (1375-1377) и Лазарице (1377-1388)
- Стил је назив добио по реци Морави у чијем сливу су подизани ови сакрални објекти
- Његову карактеристику представља основа цркве у облику тролиста односно триконхоса која је заправо црква са основом уписаног крста са придодате две певничке апсиде са јужне и северне стране по узору на светогорске манастире
- По својој спољашњој обради моравске грађевине су сличне вардарским јер користе сиви или жућкасти камен у комбинацији са црвеном опеком, мада има и оних са малтерисаним фасадама
- Камен и опека се обавезно слажу у форми украсне шаре, поготово у највишем појасу грађевине, а појављују се камене розете и рељефи на порталима и прозорима као украси
- Моравско сликарство се стара о детаљу и допадљивом колориту слике (Манасија - ретко колористичко сазвучје)

**ЦРКВА ХРИСТОВОГ
ВАЗНЕСЕЊА, МАНАСТИР
РАВНИЦА, 1377-1381.
ГОДИНЕ**

**ЦРКВА СВ. СТЕФАНА,
ПРВОМУЧЕНИКА,
ЛАЗАРИЦА, 1374-1377.
ГОДИНЕ**

**ЦРКВА УСПЕЊА
БОГОРОДИЧИНОГ,
МАНАСТИР ЉУБОСТИЊА,
1388-1405. ГОДИНЕ**

**ЦРКВА СВЕТЕ ТРОЈИЦЕ, МАНАСТИР МАНАСИЈА,
1407-1418. ГОДИНЕ**

ДЕСПОТ СТЕФАН ЛАЗАРЕВИЋ, КТИТОРСКИ ПОРТРЕТ, ЦРКВА СВЕТЕ ТРОЈИЦЕ, МАНАСТИР МАНАСИЈА, 1407-1418. ГОДИНЕ

ХВАЛА НА ПАЖЊИ!!!